

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Збірник матеріалів

**XXVII підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

20 лютого 2025 року

Київ 2025

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2025. 385 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 7 від 26.02.2025)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М..В., ректор МДУ, доктор політичних наук, професор;

Члени редколегії Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук, доцент;
Калініна С. П., доктор економічних наук, професор;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Марена Т.В., кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;
Мельничук І. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Пирлік Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 20 лютого 2025 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Шахов Владислав,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології
Маріупольський державний університет

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

У результаті дослідження, яке проводилося у період з 2014 по 2022 рік на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та Українського державного університету М. П. Драгоманова, досліджено становлення професійної самосвідомості майбутніх психологів у навчальному процесі. У дослідженні взяли участь 360 студентів 1-4 курсів, з яких 292 особи були жіночої статі та 68 чоловічої.

Основним припущенням дослідження було те, що професійна самосвідомість у звичайних умовах навчального процесу у ЗВО формується спонтанно під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Водночас її підвищення можливе як безпосереднім шляхом через формування компонентів професійної самосвідомості, так і опосередкованим через підвищення чи зниження впливу виявлених психологічних чинників.

Згідно з результатами теоретичного аналізу наукових праць, професійну самосвідомість майбутнього психолога було визначено як стабільну цілісну підструктуру особистості, яка забезпечує професійне становлення та самореалізацію в професійній сфері. Вона формується на основі усвідомлення фахових вимог, власних можливостей і емоційно-ціннісного ставлення до себе як представника професійної спільноти. Було охарактеризовано альтернативні підходи до її психологічної структури, сформульовано визначення професійної самосвідомості майбутнього психолога як інтегрального, динамічного психічного явища, що знаходить свій вияв в усвідомленні своєї приналежності до професійної спільноти фахівців-психологів, знанні, оцінці та позитивному ставленні до себе як до майбутнього професіонала і прагненні до неперервного особистісного та професійного самовдосконалення [11, с.137].

Згідно з дослідженням В. Волошиної, Н. Видолоб, Л. Подоляк та інших, професійна самосвідомість починає формуватися з моменту вибору професії та активно розвивається у процесі фахового навчання [1, 2]. Це підтверджують також результати аналізу професійної підготовки та становлення фахівця (Л. Долинська, Г. Радчук, Н. Гузій та інші) [2, 3, 6]. Аналіз та узагальнення наявних наукових підходів дозволив виокремити основні структурні компоненти професійної самосвідомості майбутніх психологів: когнітивний (самопізнання), емоційний (самостворення), конативний (саморегуляція) (О. Видолоб, Л. Кльоц, Ю. Корсун, Ю. Чемодурова, Г. Чередник) [4, 5, 7, 8]. На підставі зазначених вище наукових підходів нами було

обґрунтовано та презентовано авторську модель розвитку професійної самосвідомості майбутніх практичних психологів (рис.1.).

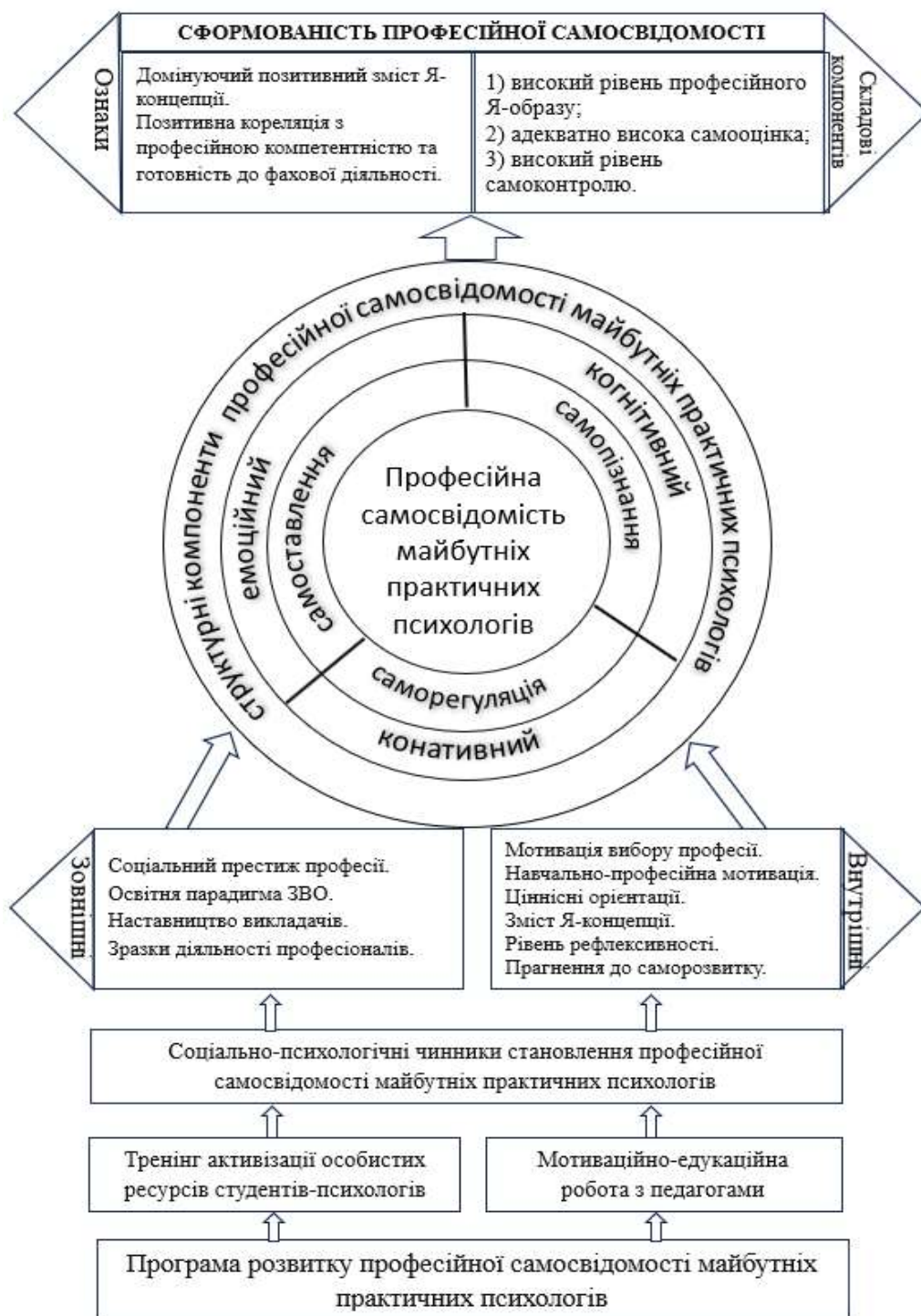

Рис. 1. Структурно-процесуальна модель розвитку професійної самосвідомості майбутніх практичних психологів.

Розроблена модель розвитку професійної самосвідомості майбутніх практичних психологів включає в себе форми роботи, виявлені нами соціально-психологічні чинники, актуалізація яких безпосереднім шляхом впливає на структурні компоненти і досягається рівень сформованості професійної самосвідомості [12, с.160].

Під час констатувального етапу експерименту було проведено кореляційний аналіз, який показав наявність прямої кореляції між професійним Я-образом та самооцінкою фахових умінь і навичок, а також між рівнем самоконтролю та самооцінкою професійних переконань. Ці кореляційні зв'язки підтверджують інтегрований характер формування професійної самосвідомості у студентів-психологів.

Аналіз соціально-психологічних чинників показав, що зовнішні чинники, такі як престижність професії, професіограма психолога, освітня парадигма ЗВО та наставництво викладачів, мають значний вплив на формування професійної самосвідомості студентів [11, с.100]. Виявлено, що 69% опитаних вважають професію психолога престижною у межах суспільства, а 63% вважають її престижною для себе особисто. Однак 10% майбутніх психологів не вважають її престижною. Більшість студентів (61%) оцінили свою обізнаність з професіограмою психолога як високу, але не пов'язують її з фаховою самосвідомістю.

У ході дослідження було встановлено, що більшість студентів мають середній рівень оцінки свого Я-образу. Зокрема, на рівні середнього Я-образу перебуває домінуюча частина опитаних, що свідчить про потребу в цілеспрямованій роботі з формування високого рівня професійної самосвідомості.

Емпіричне дослідження продемонструвало, що найбільш значущими зовнішніми чинниками становлення професійної самосвідомості є престижність професії, професіограма психолога, освітня парадигма ЗВО та наставництво викладачів. Серед внутрішніх чинників особливе значення мають мотивація вибору професії, професійні ціннісні орієнтації, Я-концепція, рефлексивність та прагнення до саморозвитку.

Апробація програми розвитку професійної самосвідомості, що включала тренінгові заняття та мотиваційно-едукативну роботу з викладачами, показала її ефективність. Програма дозволила значно підвищити рівень розвитку професійної самосвідомості у студентів експериментальної групи. Зокрема, рівень професійного Я-образу у студентів експериментальної групи зріс на 36%, а самооцінка професійних переконань і професійно значущих якостей зросла серед 60% учасників, що відзначили високий рівень оцінки своїх фахових умінь.

Результати формувального етапу дослідження підтвердили ефективність соціально-психологічного тренінгу у розвитку таких внутрішніх чинників, як ціннісні орієнтації, Я-концепція, рефлексивність і потреба у саморозвитку. Виявлено статистично значущу позитивну динаміку цих показників серед студентів експериментальної групи.

Таким чином, проведене дослідження доводить необхідність цілеспрямованого психологічного супроводу становлення професійної самосвідомості майбутніх психологів через

інтеграцію зовнішніх і внутрішніх чинників, а також через розробку і впровадження ефективних програм розвитку, таких як тренінги і мотиваційно-едукативні заходи.

Література

1. Видолоб Н. О. Професійна самосвідомість майбутніх психологів: аналітичний огляд проблеми. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2017. Вип. 1(1). С. 34-38.
2. Волошина В. В., Долинська Л. В., Ставицька С. О., Темрук О. В. Загальна психологія: практикум: навч. посіб. Київ : Каравела, 2010. 280 с.
3. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. К.: НПУ, 2004. 243 с.
4. Кльоц Л. А. Теоретико-методологічні основи професійної самосвідомості практичного психолога у системі післядипломної освіти. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Т. 7. Вип. 39. С. 114-126.
5. Корсун Ю. О. Компоненти професійної самосвідомості майбутніх інженерів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*: Зб. наук. праць. 35. Вінниця: Нілан ЛТД, 2011. С. 234-237.
6. Радчук Г. К. Особливості самореалізації особистості студентів в освітньому середовищі вищої школи. *Психологія і особистість*. 2015. № 2 (8). Ч. 2. С. 85-97.
7. Чемодурова Ю. М. Психологічні основи формування професійної самосвідомості особистості. *Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences*, Holy Cross University Kielce. 2016. P. 304-306.
8. Чередник Г. Ю. Професійна самосвідомість вчителя. *Нива знань*: [наук.-метод. альманах]. 2002. № 4. С. 50-53.
9. Шахов В. В. Особливості становлення професійної самосвідомості в студентському віці. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*: Зб. наук. праць. 2017. Випуск 51. С. 134-139.
10. Шахов В. В. Розвиток професійної самосвідомості як важливого новоутворення особистості майбутнього фахівця. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*: Зб. наук. праць. 2015. Випуск 44. С. 259-263.
11. Шахов В. В. Чинники становлення професійної самосвідомості студентів-психологів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2016. Випуск 6, Том 2. С. 98-104.

12. Шахов Владислав. Ієрархія психологічних детермінант розвитку професійної самосвідомості майбутніх психологів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2021. Випуск 67. С.157-163.

Шахов Володимир,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології
Маріупольський державний університет

ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ЗРОСТАННЯ ЯК ШЛЯХ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ

Вплив війни на особистість має різні сторони, разом з тим значні зміни відбуваються в психіці людей, які зазнали впливу умов воєнного часу. Одним із типових руйнівних впливів є травматизація. Травматизація є наслідком загроз та руйнувань, перед якими людина безпорадна. Травматизація є наслідком посттравматичного стресу. У своїй крайній формі посттравматичний стрес набуває форми ПТСР як одного з видів психічного розладу. Травматизація оцінюється через кількість та інтенсивність симптомів, аналогічних симптомам ПТСР, разом з тим їх інтенсивність не досягає крайніх форм, подібних до ПТСР і не вважається сформованою патологією. Травматизація значно знижує якість життя і потребує психотерапевтичного втручання. До чинників травматизації відносять: значні загрози безпосередньо щодо особи, яка травматизована: втрата (загибель або каліцтво) близьких людей; втрата значних матеріальних цінностей (житла, транспорту, значних сум коштів тощо); втрата звичного способу життя, культурного або соціального середовища; перебування у тісних стосунках з людьми, які мають ПТСР або високий рівень травматизації (членами сім'ї, родини, сусідами тощо).

Дослідження травматичних подій в основному зосереджені на їх несприятливих наслідках, таких як посттравматичний стресовий розлад. З іншого боку, травматичні події, які руйнують звичні уявлення людей, можуть слугувати набуттю позитивного досвіду. Американські науковці Л. Тедеші та Р. Калхун [1; 3] називають позитивний досвід після травматичних подій «посттравматичним зростанням» (ПТЗ). Інші дослідники називають